

Italo Svevo

SENILITATE

Traducere din limba italiană de
Smaranda Bratu Elian

I

Chiar de la primele cuvinte pe care i le adresă, vru să o avertizeze că nu intenționează să se angajeze într-o relație prea serioasă. Prin urmare, îi vorbi cam așa:

— Vă iubesc mult, îi declară, și, pentru binele dumneavoastră, doresc să cădem de acord că e bine să fim precauți.

Fraza era atât de prudentă, încât era greu de crezut că poate fi spusă de dragul altcuiva; mai pe șleau, ea ar fi trebuit să sune așa:

— Îmi plăceți mult, dar în viața mea n-o să fiți niciodată altceva decât o jucărie. Eu am alte îndatoriri: cariera, familia.

Care familie? O singură soră, care nu-l stânjenea câtuși de puțin, nici fizic, nici moral, mărunță și palidă, cu doar câțiva ani mai tânără decât el, dar mai matură prin caracter sau poate prin destin. Dintre ei doi, el era cel egoist și tânăr; ea era pentru el ca o mamă care uită de sine, ceea ce însă nu-l împiedica să vorbească despre sora sa ca despre povara unui destin legat de al lui și care depinde de el; de aceea, simțind că-l apasă pe umeri o asemenea răspundere, trecea prin viață precaut, ocolind pericolele, dar și plăcerile și fericirea. La treizeci și cinci de ani își descoperea în suflet pofta nepotolită de plăceri și de iubire, dar și amărăciunea de a nu se fi bucurat de ele, iar în minte, o mare teamă de sine și de slăbiciunea propriei firi, mai degrabă bănuită decât știută din experiență.

Cariera lui Emilio Brentani era într-o câțva complicată, pentru că, până una-alta, se compunea din două îndeletniciri cu scopuri cât se poate de diferite. Din slujba lui mărunță și neînsemnată la o societate de asigurări agonisea banii de care avea

nevoie mica lui familie. Cealaltă carieră era cea literară, care, în afară de un strop de reputație – care îi satisfăcea vanitatea mai degrabă decât ambiția –, nu-i aducea niciun ban, dar nici nu-l istovea. De ani de zile, de când publicase un roman foarte lăudat în presa locală, nu mai făcuse nimic, nu din neîncredere, ci din inerție. Romanul, tipărit pe hârtie proastă, se îngălbenise prin depozitele librăriei, dar Emilio, care la vremea publicării trecuse drept o mare speranță, și nimic mai mult, era socotit o autoritate literară care, în modestul bilanț artistic al orașului, conta. Prima părere nu fusese revizuită, doar evoluase.

Având conștiința clară a nulității operei sale, Brentani nu se împăuna cu trecutul; în artă, ca și în viață, avea senzația că se află tot în perioada de pregătire, iar în străfundul sufletului se socotea un soi de mașinărie genială și puternică aflată încă în construcție, neintrată încă în activitate. Trăia așteptând neconținut și cu nerăbdare ceva ce trebuia să-l inspire dinăuntru, anume arta scrisului, și ceva ce trebuia să-i vină din afară, adică norocul, succesul, ca și cum vârsta avânturilor tinerești n-ar fi fost deja apusă.

Angiolina, o blondă cu ochi mari, albaștri, înaltă și zdravănă, dar zveltă și mlădioasă, cu fața strălucind de viață, luminoasă precum chihlimbarul pătruns de trandafiriul unei sănătăți depline, pășea alături de el. Cu capul aplecat într-o parte, parcă tras în jos de noianul auriu care îl învăluia, privea la pământul pe care, la fiecare pas, îl înțepea cu umbreluța ei cochetă ca și cum ar fi dorit să țâșnească de-acolo un comentariu la cuvintele auzite. Când crezu că a înțeles, rosti timid, privindu-l cu coada ochiului:

— Ciudat. Nimeni până acum nu mi-a vorbit așa.

Nu înțelesese și era măgulită văzându-l că își asumă o răspundere care nu-i revenea, aceea de a o feri pe ea de primejdiile. Afeecțiunea pe care i-o oferea el căpăta un aspect duios și fratern.

Odată introducerea făcută, Brentani se liniști și arboră un ton mai potrivit cu împrejurarea. O copleși pe tânăra cu păr bălai cu declarațiile lirice pe care, ani și ani, dorința lui le pângurise și le cizelase, dar pe care, rostindu-le în momentul acela, le

simțea întinerite și noi, de parcă s-ar fi născut atunci, din căldura ochilor albaștri ai Angiolinei. Avu sentimentul, nemaiîncercat de mulți ani, că dă la iveală, că plăsmuiește idei și cuvinte venite de undeva din adâncul lui: simți o ușurare care dăruia clipei aceleia din viața sa, altminteri lipsită de vioiesie, o înfățișare ciudată și de neuitat, de răgaz și de pace. În viața lui se ivise femeia! Radiind tinerețe și frumusețe, Angiolina trebuia să i-o lumineze întru totul, făcându-l să uite de tristul său trecut de dorințe și de singurătate și făgăduindu-i pe viitor bucuria pe care, cu siguranță, nu ea i-ar fi primejduit-o.

El o abordase în ideea unei aventuri scurte și ușoare, dintre acelea despre care tot auzise povestindu-se și de care el fie n-avusese parte, fie avusese doar dintre cele despre care nu merită să-ți aduci aminte. Aceasta se anunța tot așa, scurtă și ușoară. Umbreluța îi căzuse, tocmai la timp ca să-i ofere pretextul de a se lipi de fată; în plus – ca un făcut –, se agățase în dantelele corsajului, nevrând să se desprindă decât cu serioase opinteli. Dar apoi, dinaintea profilului aceluia uimitor de pur, dinaintea acelei sănătăți strălucitoare – scriitorășii socotesc că sănătatea și corupția sunt incompatibile –, își mai domoli avântul și, temându-se să nu greșească, se mulțumi să admire, fermecat și mulțumit, chipul acela misterios, cu trăsături precise și dulci.

Ea îi povestise prea puțin despre sine, dar, absorbit cum era de propriile sentimente, el n-auzise atunci nici măcar puținul acela. Era probabil săracă, foarte săracă, dar deocamdată – o declarase cu o anume mândrie – nu avea nevoie să muncească pentru a-și duce traiul. Lucrul acesta făcea și mai plăcută aventura, căci spectrul foamei tulbură îndeobște pofta de distracție. Cercetările lui Emilio nu fură, prin urmare, prea insistente, iar el socoti concluziile sale, deși construite pe temeliile arătate, suficient de logice pentru a-l liniști. Dacă fata era cinstită, așa cum păreau s-o arate ochii ei limpezi, el, unul, n-avea de gând să se expună pericolului de a o strica; dacă însă chipul și ochii ei mințeau, cu atât mai bine. În ambele cazuri, urma să se distreze, în niciun caz să riște.

Angiolina înțelesese prea puțin din introducerea aceea, dar se vedea bine că n-avea nevoie de comentarii pentru a pricepe

restul; cuvintele, chiar și cele mai complicate, sunau cât se poate de limpede. Culoarele vieții îi aprinseră obraji frumoși, iar mâna ei, gingașă, deși cam mare, nu se sustrase sărutării cât se poate de caste a lui Emilio.

Rămaseră îndelung pe terasa de la Sant'Andrea, privind la marea calmă și vie în noaptea plină de stele, luminoasă, dar fără lună. Jos, pe alee, trecu o căruță, iar în marea tăcere din jur, zgomotul roților pe terenul denivelat continuă să răzbată multă vreme. Se amuzară să-l urmărească tot mai departe, tot mai slab, până când se contopi cu tăcerea universală, și descoperiră bucuroși că la amândoi se stinsese în aceeași clipă.

— Auzurile noastre se completează de minune, zise Emilio zâmbind.

Spusese tot și nu mai simțea nicio nevoie să vorbească. Rupse totuși lunga tăcere pentru a zice:

— Cine știe dacă această întâlnire ne va aduce noroc!

Era sincer. Simțise nevoia de a se îndoi de fericirea sa cu voce tare.

— Cine știe? răspunse ea, încercând să reproducă în glasul ei emoția pe care o simțise într-al lui.

Emilio zâmbi din nou, cu un zâmbet pe care însă socoti ni merit să-l ascundă. Ținând seama de introducerea făcută, ce noroc avea să fie pentru Angiolina că îl cunoscuse pe el?

Apoi se despărțiră. Ea refuză să-l lase s-o însoțească în oraș, iar el o urmă la o oarecare distanță, parcă neputându-se desprinde cu totul de ea. Oh, ce făptură minunată! Angiolina pășea hotărâtă, cu calmul ființei ei puternice, pe caldarâmul acoperit de o mazăgă alunecoasă; câtă forță și câtă grație împreunate în mișcările acelea sigure, ca ale unei feline!

Întâmplarea vru ca în ziua imediat următoare el să afle despre Angiolina mult mai multe decât îi spusese ea.

O întâlni la amiază, pe bulevardul central. Norocul acesta neașteptat îl făcu s-o salute cu exuberanță, fluturându-și pălăria până aproape de pământ; ea răspunse doar printr-o ușoară înclinare a capului, corectată însă de o privire focoasă, magnifică.

Un oarecare Sorniani, un omuleț gălbejit și slăbănog, mare fustangiu, după cum îi umbla vorba, dar cu siguranță infatuaț și

clevetitor în detrimentul reputației proprii și a altora, se agăță de brațul lui Emilio și îl întrebă de unde o știe pe fată. Ei doi erau prieteni din copilărie, dar nu-și mai vorbiseră de ani de zile; trebuise să treacă pe lângă ei o femeie frumoasă pentru ca Sorniani să simtă nevoia să-l abordeze.

— Am întâlnit-o acasă la niște cunoscuți, răspuse Emilio.

— Și acum cu ce se ocupă? întrebă Sorniani dând de înțeles că știe destule despre trecutul Angiolinei și că e de-a dreptul intrigat că nu-i cunoaște prezentul.

— Chiar nu știu. Mie mi-a făcut impresia că e o fată cumsecade, adăugă el cu o indiferență bine simulată.

— Ușurel! făcu Sorniani cu hotărâre, ca și cum ar fi vrut să afirme contrariul, și numai după o scurtă pauză se corectă: Eu, unul, nu știu nimic despre ea și, când am cunoscut-o eu, toți o credeau cinstită, deși altădată s-a aflat într-o situație mai degrabă echivocă.

Și, fără să aștepte îndemnurile lui Emilio, povesti că sărmana fată trecuse pe lângă un mare noroc care apoi se transformase, din vina ei sau a altora, într-o nenorocire nu tocmai neînsemnată. La o vârstă fragedă, se îndrăgostise de ea un oarecare Merighi, un bărbat superb. Sorniani recunoștea, deși nu-l plăcuse, că era un negustor cu stare. Omul îi făcuse propuneri cât se poate de onorabile: o luase din familia ei, care nu-i fusese tocmai pe plac, și o dusese acasă la mama lui.

— La maică-sa! Închipuie-ți! exclamă Sorniani. Ca și cum tâmpitul ăla – ținea să-l scoată pe bărbat tâmpit, iar pe fată stricată – nu putea să profite de fată și altundeva decât acasă, sub ochii maică-sii.

Pe urmă, după câteva luni, Angiolina se întorsese acasă la maică-sa, de unde n-ar fi trebuit să plece niciodată, iar Merighi și maică-sa plecaseră din oraș, dând de bănuț că sărăciseră în urma unor afaceri nereușite. După alții însă, lucrurile s-ar fi petrecut altfel. Mama lui Merighi ar fi descoperit o relație rușinoasă a Angiolinei și ar fi gonit-o. Apoi, fără să i-o ceară nimeni, Sorniani continuă cu alte variațiuni pe această temă.

Era cât se poate de evident că lui Sorniani îi plăcea să fabuleze în jurul unui subiect atât de incitant, dar Brentani nu

reținu decât cuvintele care erau cât de cât de crezut, adică faptele care trebuie să fi fost de-acum notorii. Îl știa din vedere pe Merighi și își amintea silueta lui înaltă de atlet – masculul potrivit pentru Angiolina. Își mai amintea că îi fusese descris, sau mai curând blamat, ca un idealist în materie de comerț: un om prea îndrăzneț, convins că poate cuceri lumea cu afacerile lui. În sfârșit, de la oamenii care lucrau zilnic la el aflase că îndrăzneala cu pricina îl costase scump pe Merighi, care sfârșise prin a-și lichida afacerea în condiții dezastruoase. Sorniani vorbea, așadar, în vânt, pentru că Emilio simțea că de-acum știe exact cum se petrecuseră lucrurile. Merighi, descurajat, ajuns în sapă de lemn, nu avusese curajul de a-și întemeia o familie, astfel că Angiolina, menită să ajungă o burgheză serioasă și cu stare, devenise pentru el o simplă jucărie. Simți o mare milă pentru fată.

Sorniani asistase în persoană la unele manifestări amoroase ale lui Merighi. Văzuse de mai multe ori cum, duminica, Merighi stătea în pragul bisericii Sant'Antonio Vecchio și, așteptând ca Angiolina să-și termine rugăciunile, îngenunchea la altar, privea pierdut capul acela blond, luminos chiar și în semiîntuneric.

„Două adorații“, gândi emoționat Brentani, căruia îi era ușor să intuiască tandrețea care îl țintuia pe Merighi în pragul bisericii.

— Un imbecil, trase concluzia Sorniani.

Datorită relatărilor lui Sorniani, în ochii lui Emilio importanța aventurii lui crescuse. Începu să aștepte cu febrilitate ziua de joi, când urma s-o revadă, iar nerăbdarea îl făcu guraliv.

Prietenul său cel mai apropiat, un anume Balli, sculptor, află de întâlnire chiar a doua zi.

— De ce nu m-aș putea distra și eu un pic, dacă pot s-o fac așa de ieftin? întrebă Emilio.

Balli îl ascultă cu evidentă uimire. Era prietenul lui Brentani de cel puțin zece ani și era pentru prima dată când îl vedea aprinzându-se după o femeie. Căzu pe gânduri, intuind imediat primejdia care-i pândea prietenul.

Acesta protestă:

— În primejdie, eu, la vârsta asta și cu experiența mea?

Brentani vorbea adesea despre experiența lui. Ceea ce credea el că poate numi „experiență“ era ceva ce învățase din cărți, o mare neîncredere și un mare dispreț față de semenii săi.

Balli, în schimb, își folosise mai bine cei patruzeci de ani, iar experiența pe care o dobândise îl îndreptățea s-o cântărească și pe cea a prietenului. Era mai puțin citit decât Brentani, dar avusese mereu asupra sa un soi de ascendent patern, acceptat și voit de Emilio, care, în ciuda sortii lui nu foarte fericite, dar nici amenințătoare, și a vieții în care nu se întâmpla nimic neobișnuit, avea nevoie de un reazem care să-i dea siguranță.

Stefano Balli era un bărbat înalt și vânos, cu ochi albaștri și tinerești și un chip din acelea smede, care nu îmbătrânesc niciodată: singura urmă lăsată de vârstă era părul lui castaniu grizonant, barba tunsă cu grijă, întreaga lui figură corectă și puțin severă. Ochiul lui de observator putea fi blând când era însuflețit de curiozitate sau de compasiune, dar devenea aprig într-o controversă, fie ea și neînsemnată.

Succesul nu-i surâsese nici lui. Diverse jurii, respingându-i schițele, lăudaseră câteva din ele, dar nicio lucrare de-a lui nu ajunsese în vreuna dintre numeroasele galerii ale Italiei. Dar nu se lăsase nicicând doborât de insucces. Se mulțumea cu aprecierea câte unui artist oarecare, socotind că originalitatea e de vină că nu are succes la marele public, și continuase să meargă pe drumul lui urmărind un anume ideal de spontaneitate, de voită neșlefuire, de simplitate sau, cum spunea el, de o evidență a ideii din care, credea el, va ieși la iveală eul său artistic, eliberat de tot ceea ce era idee sau formă de-a altora. Nu admitea că rezultatul muncii lui poate fi umilitor; totuși, raționamentele nu l-ar fi scăpat de deprimare dacă un succes personal nemaiauzit nu i-ar fi dat anume satisfacții pe care el le tănuia, sau chiar le nega, dar care îl ajutau considerabil să-și țină dreaptă făptura zveltă. În pofida faptului că, ambițios fiind, el nu era în stare să iubească, dragostea femeilor însemna pentru el ceva mai mult decât satisfacerea unei vanități. Însemna succesul; sau măcar aducea bine cu el; din dragoste pentru artist, femeile îi iubeau și arta, care era totuși atât de puțin feminină. Astfel, complet convins de propria genialitate și simțindu-se admirat și iubit, el își păstra cu deplină

naturalețe atitudinea de ființă superioară. În artă emitea judecăți aspre și imprudente, în societate avea un comportament puțin respectuos. Bărbații nu-l prea agreau, iar el nu se apropia decât de cei pe care îi putea domina.

Cu vreo zece ani în urmă dăduse peste Emilio Brentani, pe atunci un tinerel egoist ca și el, dar mai puțin norocos, și-l îndrăgise. La început îi plăcuse numai fiindcă simțea că celălalt îl admiră; mai târziu, obișnuința i-l făcuse drag, ba chiar de ne-lipsit. Prietenia lor căpătase amprenta personalității lui Balli. Devenise mai strânsă decât și-ar fi dorit-o, din prudență, Emilio, intimă ca toate relațiile, de altminteri puține, ale sculptorului; însă legătura lor intelectuală se limita la artele plastice, în care amândoi erau întru totul de acord deoarece acolo exista o singură idee, cea căreia i se dedicase Balli: recucerirea simplității sau naivității, pe care așa-zișii clasici le furaseră. Înțelegere ușor de menținut de vreme ce Balli perora, iar Emilio nu băga la cap mai nimic. Iar cum Balli detesta tot ce nu știa, între ei nu vorbeau niciodată de complicatele teorii literare ale lui Emilio, drept care acesta din urmă suferea influența prietenului său până și în felul de a merge, de a vorbi, de a gesticula. Bărbat în adevăratul înțeles al cuvântului, Balli nu se lăsa influențat, iar cu Brentani alături putea avea senzația că se află în tovărășia uneia dintre numeroasele femei care i se închinau lui.

— Într-adevăr, zise el după ce ascultă toate detaliile aventurii povestite de Emilio, n-ar trebui să fie nicio primejdie. Genul aventurii rezultă din umbrele lunecate din mână la momentul potrivit și din întâlnirea pe care ți-a acordat-o pe loc.

— Așa-i, confirmă Emilio fără a mărturisi că acelor detalii el le dăduse atât de puțină importanță, încât, relevate de Balli, îl surprinseseră de parcă le-ar fi aflat abia atunci. Prin urmare, tu crezi că Sorniani are dreptate?

Când judecase relatările lui Sorniani, el nu ținuse defel seama de aceste detalii.

— Întâi prezintă-mi-o, spuse Balli cu prudență, și de judecat o să judecăm pe urmă.

Brentani nu știa să se abțină nici față de sora sa. Domnișoara Amalia nu fusese niciodată frumoasă: deșirată, uscățivă,

spălăcită – Balli zicea că se născuse cenușie. Feciorelnice nu-i rămăseseră decât mâinile albe, subțiri, minunat conturate, de care avea cea mai mare grijă.

Era prima dată când el îi vorbea despre o femeie, iar Amalia rămase să asculte, surprinsă, brusc schimbată la față, cuvintele acelea care lui îi păreau oneste și caste, dar care în gura lui sunau pline de dorință și de patimă. Nici nu începuse bine să povestească, și ea, deja speriată, murmurase același avertisment ca Balli:

— Ai grijă să nu faci o prostie.

Dar apoi ținu ca el să-i povestească tot, iar Emilio crezu că poate să-i destăinuiească admirația și fericirea cunoscute în seara dinainte fără a-i pomeni de intențiile și speranțele lui. Nu-și dădea seama că ceea ce rostea el era partea cea mai periculoasă. Ea stătu și-l ascultă, servindu-l tăcută și promptă la masă, astfel încât el să nu se întrerupă cerând ba una, ba alta. Desigur, în pofida înfățișării pe care o avea, citise și ea cele vreo cinci sute de romane așezate la vedere în vechiul dulap transformat în bibliotecă, dar fascinația pe care o încerca în momentul acela – deși surprinsă, o știa și ea – era cu totul altceva. Nu mai era doar o ascultătoare pasivă, nu soarta altuia o pasiona pe ea, ci se trezea la viață propriul ei destin. Iubirea intrase în casa lor, acum trăia alături de ea, neliniștită, și-și începuse lucrarea. Atmosfera stăută în care, în inconștiența ei, își petrecuse zilele se risipise dintr-o suflare, și, privind înăuntru, era surprinsă că, fiind așa făcută, nu-și dorise să se bucure și să sufere.

Fratele și sora pășeau împreună în aceeași aventură.

II

Cu tot întunericul, o recunosc numai decît, la cotitura străzii Campo Marzio. Ca s-o recunoască, îi era de ajuns să-i vadă doar umbra, cu mișcarea aceea neritmată, mereu lină, înaintînd ca un corp tras parcă de o mână sigură, duioasă. Îi alergă în întâmpinare și, dinaintea culorii minunate a chipului, o culoare ciudată, intensă, egală, fără pată, simți că-i izbucnește în piept un imn de bucurie. Ea venise; și, când se sprijini de brațul lui, avu senzația că i se dăruiește toată.

O conduse spre mare, departe de alea pe care se mai vedeau mișcându-se câțiva trecători, iar pe plajă se simțiră singuri cu adevărat. Ar fi vrut să o sărute îndată, dar nu îndrăzni, deși ea, care nu rostise nicio vorbă, îi zâmbea încurajator. Numai ideea că ar fi putut să-și atingă buzele de ochii ei, de gura aceea îl emoționă adânc, îi tăie respirația.

— Of, de ce ați întîrziat atît? Mă temeam că nu mai veniți.

Vorbea așa, dar supărarea deja îi trecuse; ca unele animale, iubind, simțea nevoia să se tânguiască. Mai târziu i se păru că atunci își prezentase nemulțumirea în cuvinte voioase.

— Nici nu-mi vine să cred că vă am aici, lângă mine.

Cugetînd, simți pe deplin cât e de fericit.

— Și eu care credeam că nu poate exista o seară mai frumoasă decît cea de săptămîna trecută.

Ah, era mult mai voios acum, când se putea bucura de cuccerirea deja întâmplată. Ajunseră la sărut mult prea repede, avînd în vedere că, după prima pornire de a o strînge în brațe imediat, el s-ar fi mulțumit și numai s-o privească și să viseze. Dar ea înțelegea sentimentele lui Emilio încă mai puțin decît el pe

ale ei. Îndrăznise s-o mângâie timid pe păr: cât aur! Dar aur era și pielea, și toată făptura ei. Cu asta credea că zisese tot, însă Angiolina nu era de aceeași părere. Ea rămase o clipă pe gânduri, apoi spuse că o doare un dinte.

— Aici, zise, și îi arătă gura ei intactă, gingiile roșii, dinții albi și zdraveni, un sipet de pietre prețioase înșirate de un făuritor fără pereche, sănătatea.

El nu râse, ci sărută gura care i se oferea.

Zădărnicia aceea fără de măsură nu îl neliniști pentru că, de fapt, îi pria, sau mai curând nici nu-și dădu seama de ea. Ca toți cei care nu trăiesc cu adevărat, el se crezuse mai tare decât spiritele cele mai înalte, mai nepăsător decât pesimiștii cei mai convinși; privi în jurul său la lucrurile care asistaseră la marea făptuire.

Nu era rău defel. Luna nu răsărise încă, dar acolo, departe, în mare, juca o sclipire irizată, de parcă soarele trecuse de puțin timp pe-acolo și totul strălucea încă de lumina primită atunci. Însă, de-o parte și de alta, albastrul promontoriilor din depărtare era înecat în bezna cea mai neagră. Totul era enorm, nețărmarit, și în toate lucrurile acelea unica mișcare era culoarea mării. Avu sentimentul că, în necuprinsul naturii, în clipa aceea, numai el făptuia, numai el iubea.

Îi vorbi despre ceea ce-i povestise Sorniani, întrebând-o, în cele din urmă, despre trecutul ei. Ea deveni foarte serioasă și vorbi pe un ton dramatic despre aventura ei cu Merighi. Părăsită? Nu era expresia potrivită pentru că ea fusese cea care rostise cuvântul hotărâtor, cel care îi dezlegase pe cei doi Merighi de legământul lor. E adevărat că o sâcâiseră în fel și chip, dându-i de înțeles că o socotesc o povară pentru familie. Mama lui Merighi (ah, baba aia bombănitoare și rea, plină de venin) i-o trântise în față:

— Tu ești nenorocirea noastră pentru că, fără tine, fiu-meu cine știe peste ce avere ar putea da.

Atunci, din proprie voință, ea plecase de la ei și se întorsese la mama – rosti cuvântul cu atâta duiosie –, iar de durere, puțin după aceea, se îmbolnăvisese. Boala fusese o ușurare pentru că febra te face să uiți de toate necazurile.

Pe urmă vru să știe de unde aflase el lucrul acela. De la Sorniani. Ea nu-și aminti imediat numele, dar apoi, râzând, exclamă:

— Ah, urâtania aia gălbejită care umblă toată vremea cu Leardi.

Așadar, îl cunoștea și pe Leardi, un tinerel care abia pășea în viață, dar o făcea cu un asemenea avânt, încât intrase imediat în primul eșalon al petrecăreților din oraș. I-l prezentase Merighi cu mulți ani în urmă, când toți trei erau aproape copii; se jucaseră împreună.

— Țin mult la el, încheie Angiolina cu o franchețe care te îndemna să crezi sincere toate vorbele rostite de ea.

Iar Brentani, care începuse să se neliniștească din pricina tânărului aceleuia, primejdiosul Leardi, care, iată, se strecura în viața lui, la auzul ultimelor cuvinte se liniști: „Biata copilă! Cinstită și deloc șmecheră.“

Nu ar fi fost bine s-o ajute să fie mai puțin cinstită și ceva mai șmecheră? Punându-și această întrebare, îi veni ideea minunată de a o educa pe copilă. Ca răsplată pentru dragostea primită, el nu putea să-i ofere decât un singur lucru: cunoașterea vieții, arta de a profita de ea. Era și asta un dar, și chiar foarte prețios, căci ea, cu o asemenea frumusețe și cu un asemenea farmec, îndrumată de cineva abil ca el, ar fi putut ieși victorioasă din lupta cu viața. Astfel, datorită lui, ea și-ar fi cucerit singură șansa pe care nu i-o putea da el. Ținu să-i împărtășească imediat o parte dintre ideile care-i treceau prin minte. Încetă s-o mai sărute și s-o alinte, și, ca s-o învețe viciul, își luă aerul auster al unui învățător într-ale virtuții.

Cu autoironia în care se complăcea adesea, începu să o căineze că a dat peste unul ca el, lipsit nu numai de bani, ci și de energie și curaj. Căci de-ar fi avut el curaj – pentru că se pregătea să îi facă o declarație de dragoste mai serioasă decât toate cele de până atunci, vocea i se voală de prea mare emoție –, și-ar fi luat blonda în brațe, ar fi strâns-o la piept și ar fi pornit în viață cu ea. Dar el nu se simțea în stare de așa ceva. Vai, sărăcia în doi era un lucru oribil; era cea mai dureroasă sclavie. Iar el se temea de așa ceva, și pentru sine, și pentru ea.

Aici ea îl întrerupse:

— Eu nu m-aș teme, iar el avu senzația că ea îl ia de guler și-l aruncă în condiția aceea de care îi era cel mai frică. Eu, una, aș trăi lângă omul pe care l-aș iubi, săracă și resemnată.

— Eu nu, spuse el după o scurtă pauză, prefăcându-se, un moment, că ezită. Mă cunosc. De-aș fi strămtorat, nici măcar n-aș putea iubi.

Și, după o altă scurtă pauză, adăugă cu voce gravă și adâncă:

— Niciodată!

Ea îl privea serioasă, cu bărbia rezemată de mânerul umbreluței.

După ce puse astfel lucrurile la punct, remarcă – era începutul educației pe care voia să i-o ofere – că pentru ea ar fi fost preferabil să aibă parte de un altul dintre cei cinci sau șase tineri care în ziua aceea o admiraseră ca și el: Carlini, care era bogat, Bardi, care își irosea nepăsător ultimele rămășițe ale tinereții și ale marii lui averi, Nelli, afaceristul care câștiga foarte bine. Fiecare dintre ei, într-o privință sau alta, valora mai mult decât el.

Pentru o clipă, ea găsi nota potrivită: se arătă jignită! Era însă cât se poate de vizibil că supărarea ei este exagerată și voită, iar Emilio trebuie să-și fi dat seama de asta; dar nu-i găsi o vină în această prefăcătorie. Zbătându-se din tot trupul, ea se prefăcea că încearcă să scape din îmbrățișarea lui și să plece, dar îndârjirea acestui efort nu ajungea până la brațele înlănțuite de el. Ele îndurau parcă fără vlagă strânsoarea lui, drept care, până la urmă, el le mângâie, le sărută și nu le mai strânse.

Îi ceru iertare; nu știuse să se facă înțeleș, astfel că repetă cu curaj, dar cu alte cuvinte, ce îi spusese mai înainte. Ea nu luă în seamă noua jignire, dar păstră un timp tonul supărat:

— Nu vreau să credeți că mie mi-ar fi fost indiferent care dintre domnii aceia m-ar fi abordat. Lor nu le-aș fi permis nici măcar să mi se adreseze.

La prima lor întâlnire, își amintiseră vag că se zăriseră pe stradă cu un an înainte; prin urmare, el – spunea Angiolina – nu era pentru ea primul venit.

— Iar eu, declară solemn Emilio, nu voiam să spun decât că nu vă merit.

Abia atunci izbuti să-i dea povețele care ei aveau să-i fie atât de folositoare. O găsea prea dezinteresată și o deplângea. O fată de condiția ei trebuia să-și cunoască interesul. Ce anume e cinstea pe lumea asta? Interesul! Femei cinstite sunt cele care știu să găsească un cumpărător care plătește bine, cele care nu cedează decât atunci când găsesc ceea ce le convine. Rostind aceste cuvinte, se simți insul imoral și superior care vede și ia lucrurile așa cum sunt. Puternica mașină de gândit, cum se considera el, ieșise din inerție. Un val de orgoliu îi umflă pieptul.

Ea îi sorbea cuvintele, uimită și atentă. Păru să fi înțeles că femeia cinstită e totuna cu femeia bogată.

— Aha, atunci, așa sunt cucoanele alea mândre?

Pe urmă, văzându-l mirat, își retrase cuvintele; însă, dacă el ar fi fost, așa cum se credea, un bun observator, și-ar fi dat seama că ea nu mai urmărește raționamentul care o surprinse se mai devreme.

El repetă și comentă ideile expuse: femeia cinstită își știe prețul; acesta e secretul ei. Trebuie să fii sau măcar să pari cinstită. Era deja rău că Sorniani putea vorbi cu ușurință de ea, era și mai rău că ea declarase că ține la Leardi – aici dădu frâu liber geloziei –, fustangiul acela mai compromițător decât toți la un loc. E mai bine să faci decât să arăți că ai făcut ceva rău.

Ea uită imediat ideile generale expuse de el pentru a se apăra cu îndârjire de atacuri. Sorniani nu avea de ce bârfi pe seama ei, iar Leardi nu era un băiat cătuși de puțin compromițător. În seara aceea, lecția se opri aici, pentru că el socotea că doctoria aceea atât de puternică trebuia administrată în doze mici. În plus, i se părea că făcuse un sacrificiu prea mare renunțând câteva clipe la dragoste.

Dintr-un sentimentalism literar, numele Angiolina nu-i era pe plac. O botează Lina; apoi, neajungându-i alintul acesta, îi dădu un nume franțuzesc, *Angèle*, pe care apoi adesea îl înnobila și prescurtă *Ange*. O învăță să-i spună că-l iubește în franțuzește. Aflând ce însemnau cuvintele acelea, ea refuză să le mai spună, dar la următoarea întâlnire le rosti fără a mai fi îndemnată: *Je t'ém bocù*.